TIENDE BIJEENKOMST

der Staatscommissie voor de Grondwetsherziening op 28 Juni 1906.

De vergadering wordt te 10½ ure door den VOORZITTER geopend.
Tegenwoordig zijn alle leden en de secretaris. Daar niet alle leden in de gelegenheid zijn geweest van de notulen kennis te nemen, wordt de behandeling tot den volgenden dag uitgesteld.
Mededeeling wordt gedaan van de volgende ingekomen stukken.

Ingekomen is een afschrift van een adres aan Hare Majesteit de Koningin van den volgenden inhoud:

Aan
Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden.

Geeft eerbiedig te kennen,
de ondergeteekende: Vereeniging voor Handel, Nijverheid en Gemeentebelangen, *gevestigd te 's Gravenhage*, *ten deze* vertegenwoordigd door haar Bestuur;
dat in den laatsten tijd van vele zijden ernstige klachten worden *vernomen over het lange tijdsverloop* dat noodig blijkt te zijn om in burgerlijke en handelszaken, zelfs van eenvoudigen aard, eene rechterlijke beslissing te verkrijgen;
dat deze betreurenswaardige toestand, waarvan het bestaan naar ondergeteekende wil voorkomen niet kan worden ontkend, ver strekkende nadeelen tengevolge heeft, daar immers het gansche Nederlandsche volk moet worden geacht groot belang er bij te hebben dat rechtsgeschillen niet alleen juist, maar ook spoedig worden beslist;
dat ondergeteekende daarom de vrijheid neemt aan uwe Majesteit te verzoeken daaromtrent maatregelen te nemen en te willen overwegen of niet de wederinvoering van Rechtbanken van Koophandel, samengesteld uit kooplieden en beroepsrechters, gewenscht geacht moet worden;
dat deze vraag naar het oordeel van ondergeteekende in bevestigenden zin zoude moeten worden beantwoord, omdat het verwacht kan worden dat de deelneming aan de rechtspraak over handelsgeschillen door personen, die door jarenlange ervaring geacht kunnen worden van de verschillende gebruiken en *overeenkomsten*, *die zich in het handelsleven voordoen*, volkomenop de hoogte te zijn, aan die rechtspraak ten goede zal komen;
dat het toch voor den beroepsrechter zoo oneindig veel moeilijker is om zich de kennis eigen te maken van de verschillende gebruiken en toestanden in den handel voorkomende, dan voor den ervaren koopman, die uit den aard zijner betrekking daarmede dagelijks te maken heeft;
dat daarmede niet is gelijk te stellen de mogelijkheid welke thans bestaat voor den rechter om zich door deskundigen van advies te doen dienen, in de eerste plaats omdat dit advies veel tijd en kosten neemt en in de tweede plaats omdat daarbij de deskundigen slechts hebben te adviseeren over de punten waarover hun oordeel wordt gevraagd en in geenen deele een actief aandeel nemen in de beslissing zelve;
dat het, naar ondergeteekende wil voorkomen, niet kan worden betwijfeld of van de zijde der kooplieden zoude voldoende medewerking worden betoond, wanneer zij als zoodanig tot deelneming aan de rechtspraak mochten worden geroepen;
dat, naar ondergeteekende meent, de instelling van rechtbanken van koophandel van de volgende hoofdbeginselen zoude moeten uitgaan:

1. De rechtbanken van koophandel worden samengesteld uit kooplieden en beroepsrechters, doch de meerderheid bestaat uit kooplieden.
2. *Alleen die kooplieden*, *die te goeder naam en faam* bekend zijn, gedurende vijf jaren aan het hoofd eener zaak hebben gestaan en den ouderdom van 30 jaren hebben bereikt, zijn benoembaar tot rechter.
3. De koopman-rechter wordt benoemd voor 3 jaren en is herbenoembaar.

Huygens ING, Grondwetscommissies 1883-1983
1905 Commissie-De Beaufort, notulen, plenair, 1906-06-28
NL-HaNA, BiZa/Binnenlands Bestuur, 1879-1950, 2.04.57, inv.nr. 1004
http://resources.huygens.knaw.nl/grondwetscommissies/onderzoeksgids/

4. De rechtbanken van koophandel nemen kennis van alle handelszaken, ongerekend het bedrag waarover de procedure gaat.
5. De partijen kunnen zich voor de rechtbank van koophandel *doen vertegenwoordigen, doch kunnen ook zelf verschijnen.*
6. Tegen de vonnissen der rechtbank van koophandel is hooger beroep en eventueel cassatie mogelijk.

Hetwelk doende,

Het Bestuur der Vereeniging voor Handel, Nijverheid en Gemeentebelangen:

W. Dolk, *Voorzitter.*

A. J. H. Van Rijn, *Secretaris.*

's Gravenhage, 15 Juni 1906.

Verder zijn ingekomen adhaesie-betuigingen aan het eerder ingekomen schrijven van den Nederlandschen Bond van Handels- en Kantoorbedienden „Mercurius", van het Hoofdbestuur van den Bond van Nederlandsche boekverkoopersbedienden, gevestigd te Amsterdam, d.d. 9 Juni 1906 en van het Hoofdbestuur van den Algemeenen Meubelmakersbond, gevestigd te Rotterdam, d.d. 26 Juni 1906.

Aan de orde is thans de voortzetting van de behandeling van het vijfde Hoofdstuk en wel in de eerste plaats artikel 161, waarvan de behandeling in de vorige bijeenkomst was aangehouden.

Door den heer de Savornin Lohman is de volgende redactie voorgesteld:

„Alle vonnissen moeten de gronden der beslissing inhouden.
De vonnissen in strafzaken moeten tevens de wettelijke voorschriften aanwijzen waarop de veroordeeling rust.
De uitspraak geschiedt met open deuren. In andere dan strafzaken kan de wet bepalen dat met de uitspraak der beslissing zal worden volstaan.
Lid 4 = tegenwoordig lid 3.
Lid 5 = tegenwoordig lid 4.
Voor de door de wet aan te wijzen strafzaken kan ook van het bepaalde in het eerste en derde lid worden afgeweken.

De Voorzitter meent, dat het wenschelijk zal zijn in het laatste lid in plaats van „door de wet aan te wijzen" te lezen: „door eene wet aan te wijzen" om hierdoor uit te maken, dat bedoelde uitzonderingen bij ééne wet worden vastgesteld en daardoor te voorkomen, dat bijvoorbeeld om politieke redenen ten aanzien van bijzondere strafzaken op een gegeven oogenblik uitzonderingsregels zouden kunnen worden gegeven.

De heer de Louter meent, dat het de bedoeling van den voorsteller is het mogelijk te maken, dat in burgerlijke zaken bij de uitspraak slechts het dictum wordt voorgelezen. Hij begrijpt daarom niet waarom desniettemin in de slotalinea die mogelijkheid ook voor strafzaken wordt geopend.

De Voorzitter heeft deze alinea aldus opgevat, dat het de bedoeling is daardoor de invoering van „Strafbefehle" mogelijk te maken.

De heer de Savornin Lohman antwoordt, dat inderdaad de bedoeling is te zorgen, dat, mocht men tot invoering van „Strafbefehle" willen overgaan, de Grondwet daarvoor geen belemmering zal opleveren of althans als belemmering beschouwd zal worden. Bij „Strafbefehle" toch blijft de motiveering en de uitspraak achterwege.

De Voorzitter vraagt hierop of het niet beter zou zijn om van de tweede zinsnede van het derde lid een afzonderlijke alinea te maken, daar deze zinsnede juist op andere dan strafzaken betrekking heeft en de uitzondering der slotalinea derhalve alleen op de eerste zinsnede kan slaan.

De heer Willinge verklaart het meeste te gevoelen voor bevordering eener spoedige berechting. Hij meent, dat dit reeds

zal kunnen geschieden door een ontwikkeling van het stelsel van transactie. Dit stelsel is ook in ons strafrecht erkend, deels in zekeren zin, door de gelegenheid om door middel van betaling van de hoogste boete een vervolging te voorkomen, deels rechtstreeks, zooals in sommige belasting-wetten, bijv. de algemeene wet van 1822 en de wet op de personeele belasting en in sommige waterstaatswetten.

Spreker zou deze zaak zóó geregeld willen zien dat de rechter er in zooverre bij werd betrokken, dat deze de som vaststelde, door betaling van welke men zich voor vervolging zou kunnen vrijwaren. Dit zou een groote tijdsbesparing geven, terwijl voor een dergelijke regeling wijziging van de Grondwet z. i. niet noodig zou zijn. Er zou in een zoodanig geval toch geen veroordeeling plaats hebben en er zou geen vonnis zijn, waarbij de grondwettelijke voorschriften moeten worden nagekomen. De ambtenaar van het openbaar ministerie zou kunnen transigeeren, of men zou op de wijze door spreker aangegeven er ook den rechter in kunnen betrekken.

Spreker erkent, dat dit iets anders zou zijn dan de door sommigen gewenschte „Strafbefehle". Hij dweept daarmede echter niet zoo zeer, juist omdat deze z. i. wel degelijk vonnissen zijn, doch daaraan de vereischten ontbreken, waaraan een goed vonnis behoort te voldoen.

Toch zijn er hoogst bekwame mannen, die in de transactie door hem gewild ook een soort vonnis zien, en met het oog daarop wil spreker zich niet langer verzetten tegen wijziging van het grondwetsartikel. Hij heeft dit gereleveerd met het oog op hetgeen in de vorige bijeenkomst door hem te dezer zake is gezegd.

Spreker zou echter den heer Lohman vooraf nog een vraag willen doen. Deze zegt in zijn nota dat door de voorgestelde redactie voldoende wordt aangegeven, dat de wetgever niet ten aanzien van alle strafzaken van den regel kan afwijken, terwijl „de geschiedenis" der wetsbepaling wel in staat zal zijn iederen twijfel omtrent hare juiste beteekenis uit te sluiten. Spreker meent nu met alle bescheidenheid, dat de voorgestelde redactie den wetgever in dit opzicht volkomen vrijheid laat.

Verder wilde hij vragen of het niet de bedoeling is alleen uitzondering op het eerste gedeelte van het derde lid mogelijk te maken.

De redactiewijziging van het eerste lid juicht spreker toe; hij kan zich echter niet vereenigen met het tweede gedeelte van het voorgestelde derde lid. Hij erkent de bezwaren aan de voorlezing van het geheele vonnis verbonden ten volle, doch deze worden meer dan opgewogen door het voordeel, dat men hierdoor de zekerheid heeft, dat het vonnis bij de uitspraak geheel gereed is. De openbaarheid van de uitspraak is reeds in 1814 in de Grondwet opgenomen. Spreker meent dat niet dan in geval van hooge noodzakelijkheid hiervan moet worden afgeweken en hij kan niet inzien dat die noodzakelijkheid aanwezig is.

Hij stelt derhalve voor de tweede zinsnede van het derde lid te schrappen.

De heer Ruys de Beerenbrouck verklaart zich in het algemeen wel met de „Strafbefehle" te kunnen vereenigen, hoewel ook hij meent, dat uitbreiding van het systeem van transigeeren voldoende is. Spreker heeft echter wel bezwaar tegen de vrijheid aan den wetgever in de slotalinea van het voorgestelde artikel gegeven. Waar is hier de grens? De heer de Savornin Lohman zegt wel naar een grensscheiding gezocht te hebben, maar meent die wegens de daaraan verbonden bezwaren toch niet in de Grondwet te moeten opnemen. Dit komt aan spreker wel bedenkelijk voor en hij zou het wenschelijk achten, indien in de Grondwet toch eenige beperking, bijv. tot die strafbare feiten welke door den kantonrechter berecht worden, kon worden gegeven.

De heer de Louter zou de voorkeur geven aan de door den heer Oppenheim ten vorigen male voorgestelde redactie. Spreker vereenigt zich wat de „Strafbefehle" betreft grootendeels met de rede door Prof. van Hamel een twintigtal jaren geleden in de Juristenvereeniging gehouden, en meent, dat „Strafbefehle" zeer wel vereenigbaar zijn met onze Grondwet, mits men niet afwijkt van de voorschriften betreffende uitspraak en motiveering, dus bij invoering in eenigszins anderen vorm dan men ze elders kent.

Spreker wil echter gaarne medewerken om de invoering gemakkelijker te maken en zou daarom willen voorstellen de laatste zinsnede van het voorstel van den heer Lohman te wijzigen en te lezen: „De wet bepaalt van welke vonnissen met de uitspraak der beslissing kan worden volstaan." Dit kan dan ook gelden voor de „Strafbefehle". De tweede zinsnede van het derde lid zou dan moeten vervallen.

De heer Oppenheim merkt op, dat wel blijkt, dat alle leden iets voor de invoering van „Strafbefehle" gevoelen. Hij gelooft dan ook, dat het groote teleurstelling zou baren, indien bij deze gelegenheid niet de mogelijkheid geopend werd voor de invoering van dit instituut, zooals hij meent dat ongetwijfeld eveneens het geval zal zijn, indien niets wordt gedaan om voor bijzondere gevallen leekenrechtspraak mogelijk te maken. Spreker hoopt daarom later nog eens op dit punt terug te mogen komen.

Wat de opmerking van den heer Willinge ten aanzien van het laatste lid betreft, meent spreker, dat bij een dergelijke ruime opvatting de wet een paskwil van de Grondwet zou maken. Daarentegen heeft de heer Willinge grooten indruk op hem gemaakt bij zijn bestrijding van de tweede zinsnede van het derde lid, zoo zeer, dat spreker met den heer Willinge mede zal gaan en er tegen stemmen, iets, wat de heer Lohman hem wel niet kwalijk zal nemen, daar de tusschen hen beiden gevoerde correspondentie slechts het laatste lid betrof.

Het voorstel van den heer de Louter schijnt spreker in dit opzicht nog erger toe, dit zou de mogelijkheid openen ook voor strafvonnissen de uitspraak tot de beslissing te beperken. De bevoegdheid aan den wetgever gegeven zou dus nog grooter zijn dan volgens het voorstel-Lohman.

De heer de Louter zeide zich liever bij de redactie van spreker aan te sluiten, maar de heer Lohman heeft spreker doen opmerken, dat in die redactie het woord „vonnis" in twee beteekenissen is gebezigd, terwijl de redactie-Lohman onderscheid maakt tusschen *vonnis* en *beslissing*.

De heer Fokker vraagt of men met hem van oordeel is, dat het artikel, dat den algemeenen term „vonnissen" gebruikt ook van toepassing zijn zal op de uitspraken van den rechter in administratieve zaken, zoodat door de redactie van de tweede zinsnede van het derde lid ook afwijking voor de uitspraken van den administratieven rechter mogelijk zal zijn. Is dit zoo, dan waarschuwt spreker ernstig tegen het denkbeeld van den heer Willinge, die aan voorlezing van de vonnissen in hun geheel hecht. Uit eigen ondervinding kan spreker in dit opzicht oordeelen over de bezwaren verbonden aan de voorlezing van het geheele vonnis, waarmede zonder eenig nut veel tijd zoek gemaakt wordt. Indien het aantal uitspraken een twintigtal beloopt, zooals nu reeds, waar nog maar alleen in zake Ongevallenwet recht wordt gesproken, menigmaal voorkomt, dan is die voorlezing zeer bezwaarlijk: en dit bezwaar zal zich nog veel sterker doen gevoelen, wanneer rechtspraak in administratieve zaken regel zal geworden zijn. Spreker gelooft ook, dat de waarborg dien de heer Willinge in de voorlezing ziet, daardoor toch niet wordt verkregen. Een voorschrift, dat van het vonnis onmiddellijk nadat het is uitgesproken door partijen inzage of afschrift kan worden genomen zou veel doeltreffender zijn. Spreker zou de voorlezing der uitspraak in haar geheel zelfs voor strafzaken niet noodig achten en derhalve het grondwettelijk voorschrift der voorlezing ook voor strafzaken afgeschaft willen zien.

Met betrekking tot het laatste lid van het voorstel zou spreker den heer Ruys willen vragen, of de Grondwet geen vertrouwen behoort te stellen in den wetgever. Er zijn zooveel belangrijke zaken, die de Grondwet aan den wetgever moet overlaten.

De heer de Savornin Lohman sluit zich geheel aan bij hetgeen door den heer Fokker over de voorlezing in administratieve zaken in het midden is gebracht. Diens vraag of afwijking ook voor de uitspraken van den administratieven rechter mogelijk zal zijn, beantwoordt hij bevestigend: „in andere dan strafzaken" kan de wet afwijking toelaten. Spreker zou nog gaarne een poging doen om den heer Oppenheim terug te brengen van zijn voornemen tegen de tweede zinsnede van het derde lid te stemmen. Het voorlezen is zeer tijdroovend, een bezwaar dat zich bij de collegiale rechtspraak te sterker doet gevoelen daar de uitspraak ter terechtzitting de tegenwoordigheid van het college vordert. De heer Willinge zegt, dat men dan waarborg zal missen, dat het vonnis geheel gereed is, maar spreker acht dit bezwaar niet groot, daar de wet die de zaak zal regelen ook de noodige waarborgen daarvoor kan geven, bijv. door te vorderen, dat het vonnis onmiddellijk na de uitspraak ter griffie wordt nedergelegd ter inzage van partijen.

Het bezwaar tegen voorlezing is inderdaad niet overdreven, indien men bedenkt, dat men op sommige rechtbanken een rol heeft van 100 tot 125 zaken en in een twintigtal hiervan vonnissen moeten worden voorgelezen, zoodat het tijdverlies zeer

belangrijk is. Dit zal zeker niet minder worden na de totstandkoming van de regeling van het arbeidscontract.

Spreker is overigens bereid om het derde lid in twee afzonderlijke leden te splitsen en in het laatste lid „*de* wet" te veranderen in „*eene* wet".

Ten aanzien van dit laatste lid merkt spreker nog op, dat hij ook liever, zooals reeds in zijn nota door hem is gezegd, een nadere omschrijving der bedoelde zaken in de Grondwet zou willen opnemen, doch van meening is, dat het beter is zulks niet te doen omdat men anders zou moeten spreken van strafzaken, welker berechting aan den kantonrechter is opgedragen, of wel van strafzaken, waarin als hoofdstraf geen andere straf dan hechtenis of geldboete bedreigd wordt. Doch hiertegen wordt als bezwaar geopperd, dat in de Grondwet dergelijke beginselen van rechterlijke organisatie en strafstelsel niet mogen worden vastgelegd.

Ten aanzien van het voorstel-DE LOUTER sluit spreker zich bij den heer OPPENHEIM aan.

De VOORZITTER vraagt of ook naar de meening van den heer LOHMAN door het voorstel van den heer DE LOUTER de invoering van „Strafbefehle" blijft uitgesloten.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN meent dat dit inderdaad het geval is, daar de uitspraak met open deuren voorgeschreven blijft, hetgeen met „Strafbefehle" niet is te vereenigen.

De heer WILLINGE erkent, zooals hij reeds zeide, de nadeelen aan de voorlezing van het geheele vonnis verbonden, maar wil het beginsel niet opofferen. De heer LOHMAN zegt wel, dat de wet waarborgen zal geven, maar spreker stelt prijs op behoud van het grondwettelijk voorschrift. Hij acht bij niet verplichte voorlezing van het vonnis de verleiding toch zeer groot, bijv. voor een kantonrechter die wel met betrekking tot de beslissing, doch niet ten aanzien van de motieven het met zich zelf eens is, om het dictum al vast te geven, doch de motieven nog eens nader te overwegen. Vooral bij onze nieuwe sociale wetgeving is zoo iets zeer begrijpelijk en daarom moet hiertegen worden gewaakt.

Met het voorstel-DE LOUTER gaat spreker niet mede.

De VOORZITTER wenscht voor eigen inlichting nog een enkele vraag te stellen. Kan men thans onmiddellijk na de uitspraak een afschrift van het vonnis krijgen?

Deze vraag wordt door den heer DE SAVORNIN LOHMAN ontkennend beantwoord. De Voorzitter moet het audiëntieblad, waarin het vonnis wordt opgenomen, uiterlijk binnen tweemaal vier en twintig uren onderteekenen. De onmiddellijke ter-inzagelegging zou dus veel grooter waarborg geven dan de voorlezing.

De heer DE LOUTER wenscht nog een enkel woord in het midden te brengen. Hem wordt verweten, dat hij ook voor strafzaken mogelijk wil maken afwijking van het voorschrift, dat het geheele vonnis moet worden voorgelezen, dit wordt echter evenzeer door het voorstel van den heer LOHMAN mogelijk gemaakt.

De VOORZITTER antwoordt hierop, dat de heer LOHMAN zulks voorstelt met de duidelijk uitgesproken bedoeling om de invoering van „Strafbefehle" mogelijk te maken, terwijl de heer DE LOUTER, door vast te houden aan het voorschrift van uitspraak met open deuren, invoering daarvan blijft beletten.

De heer DE LOUTER erkent, dat er eenig verschil bestaat, doch meent, dat door zijn voorstel de invoering van „Strafbefehle", zij het dan ook eenigszins gewijzigd, niet onmogelijk wordt gemaakt.

De VOORZITTER wenscht thans tot stemming over te gaan en wel in de eerste plaats over het voorstel van den heer WILLINGE om de tweede zinsnede van alinea 3 te schrappen. Wordt dit voorstel verworpen, dan zal deze zinsnede het vierde lid van het artikel vormen. Ten aanzien van het laatste lid, heeft men keuze tusschen het voorstel van den heer DE LOUTER, en dat van den heer LOHMAN, in welk laatste in plaats van „*de* wet" „*eene* wet" wordt gelezen.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN spreekt zijn vrees uit, dat men tegen zijne redactie zal stemmen, omdat daarin geen beperking

is opgenomen. Hij zou, indien een goede redactie ware te vinden, tegen de opneming daarvan geen bezwaar hebben.

De VOORZITTER merkt op, dat geen amendement is voorgesteld. De redactie zal voorloopig kunnen worden aangenomen en bedoeld punt bij tweede lezing nader kunnen worden overwogen.

Het voorstel van den heer WILLINGE wordt hierop verworpen met de stemmen der heeren DE LOUTER, WILLINGE en OPPENHEIM vóór.

De heer DE LOUTER merkt op, dat hierdoor zijn voorstel is vervallen.

Aan de orde is de voortzetting van de in de vorige bijeenkomst gestaakte behandeling van artikel 166.

De heer FOKKER ziet in het grondwettelijk voorschrift van eene benoeming door den Koning wederom een belemmering tegen een mogelijke afwijking van de bestaande regelen ten behoeve van de rechtspraak over bijzondere onderwerpen.

De VOORZITTER is van oordeel, dat deze quaestie eigenlijk bij de behandeling van artikel 153 reeds is beslist. Hij is echter bereid met het oog op het groote gewicht haar opnieuw aan de orde te stellen.

De heer FOKKER erkent dat dit in zekeren zin het geval is, doch merkt op, dat de voorgestelde regeling bij artikel 153 een veel algemeener strekking had. De bepaling, dat de benoeming door den Koning geschiedt, is ongelukkiger wijze in 1887 in de Grondwet gekomen.

De heer OPPENHEIM is het met den heer FOKKER eens, dat de bepaling niet in het artikel behoort. Het benoemingsrecht van den Koning vloeit voort uit zijn uitvoerende macht. Wil men echter de mogelijkheid openen tot de invoering van leekenrechtspraak voor bijzondere onderwerpen, dan is schrappen van deze bepaling niet voldoende. Ook met het oog op de in de Tweede Kamer gevoerde discussie zou spreker het jammer vinden, indien de deur hiertoe zoo hermetisch gesloten bleef. Moest thans onmiddellijk tot invoering van dergelijke rechtspraak besloten worden, dan zou spreker er zeker tegen zijn, doch hij zou het jammer vinden, indien bij deze gelegenheid de mogelijkheid tot invoering voor bijzondere onderwerpen niet werd opengesteld. Blijft men echter vasthouden aan het standpunt bij de behandeling van artikel 153 ingenomen, dan kan men artikel 166 in dit opzicht ook wel ongewijzigd laten.

De VOORZITTER verklaart in zijn gevoelen ongeschokt te zijn. Hij ziet in leekenrechtspraak een groot bezwaar. Spreker zou overigens ook bezwaar hebben om de bepaling van het eerste lid te schrappen nu zij er eenmaal staat. Men zou daardoor de mogelijkheid openen voor het stelsel van rechters door de volkskeuze aangewezen.

Daar ook de andere leden bij hun gevoelen blijven, verklaart de heer OPPENHEIM van een stemming af te zien. De heer DE LOUTER herinnert, dat zijn voorstel tot wijziging van het eerste lid den vorigen keer is aangenomen.

Aan de orde is thans het voorstel om den wetgever vrij te laten een leeftijdsgrens vast te stellen en wel volgens de redactie van den heer WILLINGE, daar de redactie van het aanhangige wetsontwerp tot wijziging van de wet op de rechterlijke organisatie niet bruikbaar blijkt. Door den heer OPPENHEIM is een eenigszins gewijzigde lezing aan de hand gedaan, zoodat het voorstel thans luidt om aan het tweede lid toe te voegen de woorden: „tenzij de wet bepaalt, dat hun met het bereiken van een bepaalden leeftijd ontslag wordt verleend".

De heer FOKKER vraagt of niet moet worden aangeduid, dat dit alleen voor de bezoldigde leden zal gelden.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN merkt op, dat de wetgever vrij blijft, doch dat overigens er evenveel redenen bestaan om de bepaling ook tot de plaatsvervangers uit te strekken.

Hierop wordt het voorstel zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is thans Hoofdstuk VI.

Hierop zijn wijzigingen voorgesteld door de heeren FOKKER en DE LOUTER en wel door den heer FOKKER om:

1. Artikel 169 te lezen:

„De uitoefening van burgerlijke en staatkundige rechten is onafhankelijk van eenige geloofsbelijdenis."

2. Artikel 170 te lezen:

„Alle openbare godsdienstoefening binnen gebouwen en besloten plaatsen wordt toegelaten, behoudens de noodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust.
Buiten gebouwen en besloten plaatsen wordt alle openbare godsdienstoefening toegelaten, behoudens bevoegdheid der Overheid, bij de wet aan te wijzen, om in het belang der openbare orde en rust de uitoefening van dat recht te beletten, of aan beperkende bepalingen te onderwerpen."

3. Artikel 171 te lezen:

„De wet regelt het onderwerp der betalingen, uitkeeringen of subsidiën uit eenige openbare kas aan godsdienstige gezindheden of hare leeraars."

Door den heer DE LOUTER:

1. Artikel 170 te lezen:

»Alle openbare godsdienstoefening wordt toegelaten behoudens de noodige maatregelen tot verzekering der openbare orde en rust."

2. Artikel 171 te lezen:

„De wet regelt de uitkeering van traktementen, pensioenen en andere inkomsten, tot dusver door de onderscheiden godsdienstige gezindheden of hare leeraars genoten, met inachtneming zoowel van historische rechten als van nieuw opkomende behoeften."

3. Artikel 173 te doen vervallen.

De VOORZITTER meent alvorens de wijzigingen in de afzonderlijke artikelen ter sprake te brengen in de eerste plaats de vraag aan de orde te moeten stellen of de Commissie al dan niet voorstellen zal doen tot wijziging van dit hoofdstuk. Hij herinnert er aan, hoe bij de vorige Grondwetsherziening met bijna algemeene stemmen besloten is er niet aan te raken en hij gelooft, dat zoo dergelijke stemming thans werd gehouden vrij wel hetzelfde resultaat zou worden verkregen. Hij meent, dat men zich niet moet voorstellen, dat het advies der Commissie in dit opzicht veel invloed zou uitoefenen; van de Regeering is zeer zeker geen voorstel tot wijziging te verwachten. Men kan natuurlijk van de zijde der Commissie voorstellen doen en daardoor haar denkbeelden openbaar doen worden, doch men moet zich niet vleien zoodoende iets te zullen verkrijgen. Persoonlijk zou spreker liefst het geheele hoofdstuk schrappen met uitzondering van de waarborgen voor de godsdienstvrijheid.
Zijn ideaal is, dat de kerkgenootschappen hun uitgaven zelf geheel bekostigen, maar hij is er van overtuigd, dat dit op het huidig oogenblik onbereikbaar is.

De heer RUYS DE BEERENBROUCK sluit zich gaarne bij het voorstel van den VOORZITTER aan, het hoofdstuk te laten rusten. Ook hem komt het 't verstandigst voor de zaak te laten, zooals zij is.

De heer DE LOUTER heeft dit voorstel voorzien. Hij meent echter, dat het eenigszins strijdt met de beslissing in de eerste vergadering ten aanzien van de taak der Commissie genomen, dat men zich niet tot een zoo eng mogelijke opvatting daarvan zou bepalen. Spreker gelooft dan ook niet, dat men zich er aan kan onttrekken dit hoofdstuk onder de oogen te zien.
Het punt, waarover bij de jongste Grondwetsherziening de strijd liep, is in hoofdzaak het toenmalige artikel 168 (thans art. 171) geweest. Spreker gelooft dat de toestand sedert veel is veranderd. Het netelige der zaak kan misschien een reden zijn er niet aan te raken, doch men kan niet aanvoeren, dat de zaak ontijdig aan de orde zou worden gesteld. Er zijn ernstige klachten, waaraan niet kan worden tegemoet gekomen, doordat de Grondwet een belemmering in den weg legt. Spreker meent, dat de Commissie niet voor de moeilijkheden mag wijken en heeft op dien grond zijn wijzigingsvoorstellen gedaan.

Overigens deelt hij het gevoelen van den VOORZITTER, dat indien de meerderheid beslist het hoofdstuk onaangeroerd te laten, de afzonderlijke artikelen niet behoeven te worden behandeld.

De VOORZITTER is van meening, dat aan vele bestaande klachten zonder Gronwetswijziging kan worden tegemoet gekomen. Niets belet de Regeering op het budget gelden te brengen om ook aan die kerkgenootschappen uitkeeringen te verzekeren, welke daarvan thans zijn verstoken. De eenige grieven, waaraan niet kan worden tegemoet gekomen, zijn naar sprekers meening de grieven van hen, die bejammeren, dat Staatsgeld gebruikt wordt voor het steunen van kerkgenootschappen. Er zal echter vooreerst wel geen meerderheid gevonden worden bereid om dit af te schaffen.

De heer DE LOUTER heeft alleen willen constateeren, dat er grieven bestaan zonder in den aard dier grieven te treden. Hij deelt echter niet de meening van den VOORZITTER, dat aan de voornaamste grieven zonder Grondwetswijziging kan worden tegemoet gekomen. Hij gelooft namelijk, dat een groote grief gelegen is in het feit, dat aan de in 1815 bestaande kerkgenootschappen uitkeeringen zijn gewaarborgd, waarvan het gevolg is, dat samenblijft wat anders niet samen zou blijven, hetgeen dus een belemmering van de consciëntie ten gevolge heeft. Spreker is in zijne omgeving in de gelegenheid geweest deze grieven te leeren kennen en dit is voor hem aanleiding geweest om zijn voorstel te doen.

De heer WILLINGE deelt het gevoelen van den VOORZITTER. Hij meende eigenlijk, dat de Commissie zich al in dien geest had uitgesproken door bij de regeling der werkzaamheden het VIde Hoofdstuk voorbij te gaan. Al erkent spreker, dat de Commissie de bedoeling van den Minister neergelegd in diens installatierede eenigszins ruim heeft opgevat, zoo meent hij toch dat haar mandaat niet in dien zin onbeperkt is, dat zich niet uit het karakter van dat mandaat een zekere grens laat aanwijzen en dat behandeling van het VIde Hoofdstuk zeker buiten die grens is gelegen. Spreker vereenigt zich dus met het voorstel van den VOORZITTER om geen wijziging ten aanzien van Hoofdstuk VI voor te stellen.

De heer FOKKER sluit zich in hoofdzaak aan bij hetgeen door den heer DE LOUTER is gezegd. De toestand, zooals die zich na 1887 heeft ontwikkeld, maakt wijziging thans meer nog dan in 1887 noodig. Dat bij de regeling van de werkzaamheden voor de 8ste en 9de bijeenkomsten Hoofdstuk VI eerst is overgeslagen, vindt naar zijn meening zijn reden in de vrees, dat het in verband met de overige werkzaamheden voor die bijeenkomsten te veel tijd in beslag zou nemen. Dat het de bedoeling van de Regeering zou geweest zijn dat o. a. Hoofdstuk VI niet behandeld zou worden, kan z. i. buiten bespreking blijven; had de Regeering die bedoeling gehad, dan had de taak der Commissie in het Koninklijk besluit nader behooren te zijn omschreven.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN merkt op, dat de Regeering het mandaat der Commissie niet heeft beperkt, doch dat deze zelf haar taak kan beperken, o. a. als zij meent, dat haar arbeid geen practisch gevolg zou hebben. Wat de zaak zelf betreft, gelooft spreker wel, dat herziening wenschelijk zou zijn. Niettegenstaande spreker echter behoort tot een kerk, die niet in het genot is van subsidie van Rijkswege, zoo zoude hij de bestaande toestand liever ongewijzigd willen laten, waar hij vreest, dat de wetgever op onoverkomelijke bezwaren zal stuiten, en de regeling bij de Grondwet een zekeren waarborg heeft doen ontstaan die zou wegvallen door haar aan de gewone wet over te laten, terwijl hij ook voor de politieke gevolgen van zoodanige wijziging in den rechtstoestand beducht is.

De heer OPPENHEIM zal zich tot een kort woord bepalen. Hij wenscht zich aan te sluiten bij den VOORZITTER en den heer WILLINGE. Ook hem komt het met het oog op de ontvangen opdracht beter voor niet aan dit teere hoofdstuk te raken. Het mandaat der Commissie is niet beperkt, doch zij heeft zich zelf een band aangelegd en deze brengt mee om datgene te laten rusten, wat naar hare meening de geesten in beroering zou kunnen brengen. In 1887 is het Hoofdstuk ongewijzigd gebleven en spreker meent, dat dit ook thans zoo kan blijven, omdat, zooals de VOORZITTER heeft opgemerkt, de Regeering volkomen vrij is ook bijdragen voor andere kerkgenootschappen op de begrooting te brengen. Er zijn nog andere groote bezwaren, zooals

de heer DE LOUTER opmerkt, doch spreker vreest, dat het toch onmogelijk zal zijn op dit terrein allen tevreden te stellen.

De VOORZITTER vraagt, of waar het hier een geheel hoofdstuk betreft dat buiten behandeling wordt gelaten, het niet goed zou zijn in het rapport te vermelden, dat het zwijgen der Commissie niet mag worden opgevat als een bewijs, dat zij van oordeel is, dat de tegenwoordige regeling alle redenen tot tevredenheid geeft, en voorts dat er van enkele leden zelfs belangrijke voorstellen tot wijziging waren gedaan (zonder vermelding van redactie), doch dat de Commissie in haar geheel het toch beter heeft geacht dit hoofdstuk te laten rusten.

De heer DE LOUTER kan zich in hoofdzaak hiermede vereenigen. Als vijf leden er tegen zijn moet hij wel berusten. Hij zou echter er prijs op stellen, dat de gedane voorstellen en deze besprekingen in de notulen werden opgenomen. Hij wil overigens slechts constateeren dat erkend wordt, dat zonder Grondwetswijziging niet alle bestaande grieven kunnen worden weggenomen en dat de Commissie de zaak niet laat rusten, omdat het ontijdig zou zijn haar thans aan de orde te stellen, maar wegens hare neteligheid en de geringe kans van welslagen.

De VOORZITTER is van oordeel, dat dezelfde invloeden, die zich in 1887 hebben doen gevoelen, zich ook thans met gelijk gevolg zouden doen gevoelen, indien deze zaak weer aan de orde werd gesteld. Wat de grieven betreft, gelooft hij, dat er geen gevaar bestaat, dat ooit eenige Regeering er toe zou komen om artikel 171 strikt toe te passen en de bijdrage weder te reduceeren tot het cijfer van 1815. Ware dit het geval dan zouden grieven daartegen volkomen gerechtvaardigd zijn.

De heer DE LOUTER wil zich gaarne bij de beslissing der Commissie neerleggen, vooral wanneer ook de heer LOHMAN, die beter op de hoogte is dan hij, de voorkeur er aan geeft de zaak te laten rusten. Toch gelooft spreker dat deze beslissing groote teleurstelling zal wekken.

De heer FOKKER zal eveneens berusten in de beslissing der meerderheid. Hij gelooft ook, dat het niet noodig zal zijn in het rapport de redactie der voorstellen op te nemen. Wèl zou hij 't gewenscht achten te vermelden, dat de wijzigingsvoorstellen met name ook artikel 171 betroffen.

Aan de orde is thans Hoofdstuk VII en wel in de eerste plaats het denkbeeld door den heer OPPENHEIM bij de behandeling van de zesde afdeeling van het derde Hoofdstuk geopperd (nota blz. 2v.) om artikel 174 aan te vullen met een derde lid, dat zou kunnen luiden: „De belastingen en heffingen worden niet geïnd over het tijdperk voor hetwelk zij niet, krachtens artikel 123, onder de middelen tot dekking der uitgaven des Rijks zijn aangewezen".

De heer OPPENHEIM meent, dat de vraag van de al dan niet perpetuïteit der belastingen zal moeten worden beslist en zou het liefst zien, dat de beslissing viel in den geest als door hem aangegeven, zooals deze zaak ook in België is opgelost. In Pruisen is de tegenovergestelde oplossing gekozen.

De heer RUYS DE BEERENBROUCK verklaart zich er niet mee te kunnen vereenigen, dat, indien de Middelenwet niet is gevoteerd, de belastingen niet zouden kunnen worden geheven.

De heer WILLINGE meent dat naar het bestaande recht bij verwerping der wet op de middelen de belastingen toch zullen kunnen worden geheven, behalve die natuurlijk, welke uitsluitend op de Middelenwet zelf berusten. De meeningen hierover verschillen echter en nu zou spreker eerder geneigd zijn tot een beslissing in tegengestelden zin. Hij vreest, dat werd het stelsel van den heer OPPENHEIM aanvaard, bij verwerping van de Middelenwet een groote verwarring op belastinggebied zou ontstaan, die moeilijk weer in orde zou zijn te brengen. Spreker stemt toe, dat de beteekenis van zoodanige verwerping niet zoo groot is, indien de belastingen toch kunnen worden gevorderd, doch meent dat de vraag blijft of, al wordt dan het geld geïnd, daarover zal kunnen worden beschikt. Naar zijn opvatting lost deze vraag zich echter op in een quaestie van boeking, indien althans de begrootingen wèl zijn aangenomen. Als een formuleering zou kunnen worden gevonden om

de zaak in den tegenovergestelden zin als de heer Oppenheim wil te regelen, zou spreker daar wel voor zijn.

De heer de Savornin Lohman verklaart zich ook tegen het denkbeeld van den heer Oppenheim. Hij ziet in de voorgestelde bepaling slechts de bedoeling om een beginsel uit te spreken, in de practijk toch zal zij geen toepassing vinden, ook in België is dit, voor zoover hij weet, nooit het geval geweest. Spreker is dáárom tegen het voorstel, omdat in die bepaling het beginsel gelegen zou zijn der Volkssouvereiniteit. Kwam zij tot stand, dan zou de Regeering afhankelijk zijn van de Tweede Kamer alleen Als men vreest voet te geven aan den volkswaan van den dag, dan zou dit wel het zekerste middel zijn om dien volkswaan den boventoon te verzekeren. Ook vreest spreker, dat van een toepassing van het voorschrift verregaande verwarring het gevolg zou zijn. Hem is steeds geleerd dat het belastingstelsel zoo ingewikkeld is, dat een ongeëvenredigd trekken naar één kant, zooals zou geschieden, wanneer plotseling één of meer heffingen achterwege zouden moeten blijven, het geheel in den war zou kunnen brengen. Hij zou het daarom een gevaarlijk middel achten in de hand van de Tweede Kamer.

De heer de Louter kan zeer kort zijn, daar hij zich geheel bij de heeren Willinge en Lohman aansluit. Hij meent, dat ook daarom de verwarring bij een eventueele toepassing zoo groot zou zijn, omdat de verschillende belastingen over geheel verschillende perioden worden geheven.

De heer Fokker zijn meening over den bestaanden toestand zeggende is van oordeel, dat de Middelenwet geen verder gaande beteekenis heeft dan dat zij aan de Regeering de beschikking geeft over de middelen tot bestrijding der gevoteerde uitgaven; is de opbrengst van eenige belasting uit de Middelenwet verwijderd, dan is daardoor de belastingwet nog niet afgeschaft en moet krachtens deze die belasting geheven blijven, al mag over de opbrengst niet worden beschikt. Moet hij voor de toekomst beslissen, dan geeft hij evenals de heer Oppenheim de voorkeur aan het Belgische stelsel.

De Voorzitter heeft zich vroeger reeds over het denkbeeld door den heer Oppenheim te berde gebracht uitgesproken. Hij is er sterk tegen; vooral hecht hij aan het constitutioneele bezwaar, dat aldus door de meerderheid van de Tweede Kamer een belastingwet krachteloos gemaakt zou kunnen worden. Stel bijvoorbeeld, dat in de Tweede Kamer het initiatief genomen wordt om een accijns af te schaffen en de Eerste Kamer het voorstel verwerpt, dan zou de meerderheid der Tweede Kamer toch haar doel kunnen bereiken door telken jare de bedoelde accijns uit de middelenwet te schrappen.
Wat het denkbeeld betreft om een voorschrift in tegengestelden zin op te nemen, meent spreker, dat het moeilijk zal zijn daarvoor een goede redactie te vinden.

De heer Oppenheim ziet in, dat zijn voorstel weinig kans van slagen heeft, hij zal echter de gemaakte tegenwerpingen in het kort beantwoorden.
Dat bij toepassing van de door hem gewilde bepaling zoo groote verwarring zou ontstaan als gevreesd wordt, kan hij niet inzien. Hij zou wel willen vragen, hoe men het zou moeten stellen in België en hoe het vóór 1848 bij ons gegaan is, toen toch onbetwistbaar wet was, wat spreker thans voorstelt. Verwerping der middelenwet in haar geheel zal wel nooit voorkomen; een dergelijk paardenmiddel zal de Tweede Kamer nooit toepassen. Door schrapping van een belasting uit de middelenwet wordt de wet waarop zij rust niet afgeschaft, haar uitvoering wordt slechts tijdelijk geschorst. Spreker vraagt als antwoord op de gemaakte bedenkingen, welke beteekenis men dan nu wel aan de Middelenwet hecht, volgens de opvatting der andere leden verlaagt men de Kamers in dit opzicht tot een registreermachine.
Wat de quaestie van de Volkssouvereiniteit betreft, kan spreker niet inzien, dat deze bij het door hem aangehangen stelsel meer in de Grondwet gebracht zou worden dan zij nu is, of niet is. Op het constitutioneel bezwaar, antwoordt spreker, dat de Tweede Kamer inderdaad zou kunnen handelen, zooals door den Voorzitter is geschetst. Spreker zou alleen willen vragen, of het waarschijnlijk is dat de Kamer dit zal doen. Hij kan niet inzien, dat de macht der Kamer zoozeer verhoogd zou worden. Zij heeft reeds nu zooveel macht, dat zij zich de suprematie gemakkelijk kan verzekeren. Ten aanzien van de financiën is

die trouwens in verschillende andere landen uitdrukkelijk erkend. Wil men echter een bepaling in tegengestelden zin in de Grondwet opnemen, dan ziet spreker niet in, dat het zoo groote moeilijkheid zou opleveren daarvoor een goede redactie te vinden.

De VOORZITTER acht het niet zoo noodig een bepaling in tegengestelden zin op te nemen, omdat men nu toch uit de bestaande regeling kan lezen, dat indien een belasting niet is genoemd, over de deswege geïnde gelden niet kan worden beschikt.

De heer DE LOUTER meent evenzeer, dat het niet noodig is. Achtte men dit wel het geval, dan zou men z. i. de zaak kunnen vinden door aanvulling van artikel 174 met de bepaling, dat belastingen ook niet kunnen worden afgeschaft dan krachtens eene wet.

De heer OPPENHEIM merkt op, dat men er daarmede niet zou zijn, omdat, door schrapping uit de Middelenwet een belastingwet niet wordt afgeschaft, doch alleen haar uitvoering onmogelijk gemaakt. Naar zijn gevoelen, zou men de zaak in artikel 123 moeten vinden.

De VOORZITTER stelt voor, dat men zich nader zal beraden of aanvulling van de Grondwet in bedoelden zin noodig is.

De heer OPPENHEIM zou gaarne voor eigen leering nog vernemen welke beteekenis door den VOORZITTER thans aan de Middelenwet wordt gehecht. Deze antwoordt, dat naar zijn meening hare beteekenis van dien aard is, dat een niet genoemde belasting wel kan worden geïnd, doch dat de gelden niet kunnen worden gebruikt tot dekking van uitgaven.

Door den heer FOKKER is nog voorgesteld, het tweede lid van artikel 174 aan te vullen met de woorden „door de wet", terwijl ook door den heer OPPENHEIM is betoogd, dat dezelfde redactie moet worden aanvaard als is geschied bij artikel 59.

De heer OPPENHEIM wijst er op, dat de redactie van deze woorden in artikel 59 door den heer LOHMAN aan de hand is gedaan en stelt daarom voor geheel dien overeenkomstig ook hier te lezen: „voor zooveel de regeling van die heffingen niet bij de wet aan den Koning is voorbehouden".

Dit voorstel wordt door den heer DE LOUTER ondersteund.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN zou bij dit artikel toch niet gebonden willen zijn aan de redactie met zijne medewerking voor artikel 59 aangenomen. Hij vraagt of niet de bepaling zooals die thans luidt in 1887 met opzet in artikel 174 is opgenomen, omdat vóór dien tijd tal van heffingen op Koninklijk Besluit berustten en men vreesde daaraan den grondslag te ontnemen door te bepalen, dat, tenzij de wet de zaak aan den Koning overliet, alle heffingen op eene wet zouden moeten berusten.

De heer OPPENHEIM zegt, dat hem dit niet bekend was. Als de heer DE SAVORNIN LOHMAN zich beroept op de geschiedenis der bepaling, durft hij dit niet tegen te spreken. Hij merkt echter op, dat de redactie tijdens de beraadslagingen aldus is geformuleerd. Het bezwaar van den heer LOHMAN wordt trouwens ondervangen door het tweede der Additioneele Artikelen. Sprekers indruk is altijd geweest, dat door een zekere stijfhoofdigheid van HEEMSKERK de voorstellers van het amendement, dat ten slotte het tweede lid van artikel 174 is geworden, gedwongen zijn om de tegenwoordige redactie daaraan te geven. Oorspronkelijk wilden zij ook alleen de bevoegdheid des Konings uitdrukkelijk door de wet zien erkend. Het komt spreker daarom wenschelijk voor thans deze slordige redactie in orde te brengen.

De heer FOKKER sluit zich aan bij het door den heer OPPENHEIM gezegde. Ook hij meent, dat deze verklaring van de redactie de juiste is.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN erkent, dat deze voorstelling een ander licht op de zaak werpt. Aan de Additioneele Artikelen had hij op het oogenblik niet gedacht.

Hierop wordt de door den heer OPPENHEIM voorgestelde redactie zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is het voorstel van den heer DE LOUTER om het tweede lid van artikel 176 te doen vervallen.

De heer DE LOUTER merkt op, dat deze bepaling volkomen onjuist is. De schuld wordt niet in overweging genomen om de belangen van de schuldeischers van den Staat, maar om de belangen van den Staat te bevorderen.

Zonder hoofdelijke stemming wordt het voorstel aangenomen.

Door den heer FOKKER is voorgesteld om een tweede lid aan het artikel toe te voegen, luidende: „Geldleeningen ten laste van het Rijk kunnen niet worden gesloten dan uit kracht van eene wet."

De heer FOKKER begint met te erkennen, dat aan deze bepaling vermoedelijk practisch de behoefte niet zal worden gevoeld; toch zijn er tijden denkbaar, waarin het voorschrift als praeventie nuttig zou kunnen zijn. Hij meende daarom het denkbeeld aan de overweging der Commissie te moeten onderwerpen.

De VOORZITTER vraagt of uit deze toevoeging niet zou kunnen worden geconcludeerd, dat volgens de Grondwet voor koloniale geldleeningen geen wet noodig is.

De heer DE LOUTER merkt op, dat de quaestie der koloniale geldleeningen hare beantwoording vindt in de wetgeving betreffende de koloniën.

De heer OPPENHEIM stemt hiermede in. De door den heer FOKKER gemaakte tegenstelling moet op de gemeenten en de provinciën zien, daar de Grondwet voor de koloniën niet geldt. Hij acht de bepaling echter overbodig.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN is ook tegen de opneming, daar het een zuiver principieele bepaling zou zijn, zonder practische beteekenis. Het zou weer de vraag kunnen doen opperen of de Regeering het geld zou kunnen gebruiken als de leening niet in de Middelenwet is genoemd.

De heer FOKKER zegt niet aan gewone omstandigheden gedacht te hebben, doch alleen aan het geval van oorlog en de voorbereiding daarvan.

De VOORZITTER vraagt of er geen moeilijkheden zouden kunnen ontstaan met betrekking tot de beleening van schatkistbiljetten.

De heer OPPENHEIM gelooft niet dat dit het geval zal zijn, daar de bevoegdheid daartoe op de wet berust. Hij gevoelt echter voor de geheele bepaling niet veel.

De heer FOKKER trekt hierop zijn voorstel in.

Aan de orde is artikel 179.

Hierop zijn de volgende wijzigingen voorgesteld.

Door den heer FOKKER om het tweede lid te doen vervallen.

Door den heer DE LOUTER om het tweede en derde lid te lezen:

„De leden worden voor het leven of tot het bereiken van een bij de wet bepaalden leeftijd door den Koning benoemd."

Door den heer OPPENHEIM om het derde en vierde lid te lezen: „De leden der Rekenkamer worden alléén ontslagen bij het bereiken van den door de wet vastgestelden leeftijd, behoudens de mogelijkheid van hun ontslag of afzetting door uitspraak van den Hoogen Raad in de gevallen bij de wet aangewezen. Op eigen verzoek kunnen zij door den Koning worden ontslagen."

Door den heer WILLINGE om het tweede lid te doen vervallen en het derde lid te lezen:

„De leden der Rekenkamer worden door den Koning voor hun leven aangesteld, voor zoover de wet niet bepaalt, dat hun na het bereiken van een bepaalden leeftijd ontslag wordt verleend."

De heer DE LOUTER vraagt of het niet het beste zou zijn voor zoover de leeftijdsquaestie betreft, ook hier, behoudens de voor

art. 166 aangenomen wijziging, de redactie van den heer Willinge aan te nemen. Het zou overigens z. i beter zijn daarin de woorden „door den Koning" te schrappen.

Aldus wordt besloten.

Wat het voorstel tot schrapping van het tweede lid betreft, ook hier verklaart de Voorzitter zich tegen ontneming van het recht van voordracht aan de Tweede Kamer.

De heer Oppenheim sluit zich hierbij aan. Hij is van oordeel, dat het recht van de Tweede Kamer in dit opzicht nog meer reden van bestaan heeft dan bij den Hoogen Raad. Hier voorkomt de voordracht, dat de Regeering van de Rekenkamer een college van marionetten kan maken.

De heer de Savornin Lohman verklaart, dat ook voor hem de zaken niet gelijk staan. De Rekenkamer is belast met contrôle op het financieel beheer van de Regeering. Deze zal wel geen misbruik er van maken, indien de voordracht geschrapt wordt, doch spreker meent dat deze zaak geheel op den weg van de Tweede Kamer ligt. Daarbij komt nog, dat een der bezwaren tegen het recht van voordracht voor den Hoogen Raad hier niet geldt. Voor het lidmaatschap van de Rekenkamer worden niet zulke speciale qualiteiten gevorderd als voor dat van den Hoogen Raad.

Ook de heer Ruys de Beerenbrouck wenscht de voordracht van Tweede Kamer te behouden.

De heer de Louter merkt op, dat de zaak reeds beslist is nu 4 der leden zich tegen schrapping hebben verklaard. Ook voor spreker is er een verschil tusschen beide voordrachten, maar in tegenovergestelden zin. Hij meent, dat het feit dat voor de Algemeene Rekenkamer anders dan voor den Hoogen Raad geen bijzondere kundigheden, maar meer algemeene qualiteiten vereischt worden juist het gevaar voor partijinvloeden vergroot. Het bewustzijn van het groote belang der benoeming zal hierbij in veel mindere mate aanwezig zijn.

De Voorzitter had deze discussie niet verwacht, hij had gedacht dat door de beslissing bij art. 166 ook hier de zaak reeds uitgemaakt was. Nu echter op behoud der voordracht prijs gesteld blijkt te worden, zou spreker toch wel eenige wijziging wenschelijk achten, bij voorbeeld door de voordracht te geven aan de Vereenigde Vergadering of beurtelings aan de Eerste en de Tweede Kamer.

De heer Fokker begrijpt het bezwaar tegen rechtstreeksche benoeming door de Regeering niet. De leden der Rekenkamer worden voor hun leven benoemd, hun tractement is bij de wet vastgesteld, in welk opzicht zouden zij dan afhankelijk zijn van de Regeering? Trouwens als men vreest, dat de Regeering bij voorkeur haar vrienden zal benoemen, dan geldt dit toch evenzeer voor de meerderheid der Kamer, die geneigdheid toont de candidaten onder haar eigen leden te zoeken. Spreker meent, dat benoeming door de Regeering betere waarborgen aanbiedt voor een deugdelijke samenstelling dan benoeming op voordracht van de Kamer.

De heer de Savornin Lohman voert hier tegen aan, dat even irrationeel als benoeming van de hoogste rechterlijke autoriteit door de Kamer hem zou voorkomen, even natuurlijk hem toeschijnt aanwijzing van de leden van de Algemeene Rekenkamer door dat lichaam. De Algemeene Rekenkamer moet toch werk doen, dat in beginsel behoort bij de taak der Volksvertegenwoordiging, doch waarvoor deze niet geschikt is. Dat het niet wenschelijk is, dat de Kamer de leden der Rekenkamer uit haar midden kiest, erkent spreker ten volle, doch hij meent, dat dit aan de Kamer moet worden overgelaten. Hij gelooft niet, dat door het expedient van de Voorzitter bereikt zal worden, wat deze bedoelt.

De heer de Louter heeft met eenige verwondering de opvatting van den heer Lohman vernomen over het karakter van de Algemeene Rekenkamer. Hij meent, dat hier twee soorten van verantwoordelijkheid worden dooreen gemengd. De Rekenkamer heeft te oordeelen over de rechtmatigheid der uitgaven en heeft het toezicht op de comptabelen. Deze werkzaamheid vereischt rechterlijke qualiteiten, zij is wel is waar niet zoo belangrijk

als die van den burgerlijken en den strafrechter, maar toch van soortgelijken aard. Tegenover de Volksvertegenwoordiging is daarentegen de doelmatigheid der uitgaven desverlangd aan te toonen.

Spreker acht den invloed van de Volksvertegenwoordiging op de samenstelling van de Rekenkamer hoogst verkeerd, veel verderfelijker dan bij den Hoogen Raad, daar partijinvloeden zich sterker zullen doen gevoelen. Deze zouden door het denkbeeld van den Voorzitter wel worden verzwakt, maar toch niet worden opgeheven.

De heer Oppenheim staat met het oog op de taak der Volksvertegenwoordiging ten aanzien van de financieele verantwoordelijkheid mede op hetzelfde standpunt als de heer Lohman. Bij provincie en gemeente oordeelen Provinciale Staten en Gemeenteraad wel degelijk over de rechtmatigheid der uitgaven en volgens onze Grondwet is dit ook met de Staten-Generaal het geval. Ook is spreker het eens met den heer Lohman dat de contrôle op de Regeering niet door de Regeering zelve moet worden geoefend.

De heer Fokker heeft gezegd, dat de leden der Rekenkamer onafhankelijk zijn van de Regeering. Dit is op den langen duur waar. In den beginne zullen zij zich echter nog door hunne benoeming aan de Regeering verplicht gevoelen. Deze heeft trouwens belang bij een zwakke samenstelling van de Rekenkamer.

Politieke invloeden doen zich niet alleen in de Tweede Kamer gelden, die werken ook in het kabinet van den Minister. De ministerieele verantwoordelijkheid ten aanzien van benoemingen slaat spreker niet hoog aan.

Wat het voorstel van den Voorzitter betreft, vreest spreker dat dit niet zal voldoen. Ook zou hij niet gaarne het karakter van de Vereenigde Vergadering veranderen. Tot dusver wordt deze alleen bijeengeroepen voor handelingen van groot gewicht of buitengewone plechtigheid Het denkbeeld om de benoeming beurtelings door de Eerste en Tweede Kamer, dus afwisselend door 50 en 100 personen, te laten geschieden, lacht spreker ook niet toe.

De heer Fokker heeft met eenige verbazing den heer Oppenheim aangehoord. Naar het voorstel dezer Commissie zal voortaan de Staten-Generaal dan toch niet meer over de rechtmatigheid der uitgaven oor leelen, maar zal aan de Rekenkamer worden opgedragen over de rechtmatigheid te beslissen. Hij is hem in elk geval dankbaar voor de concessie, dat de leden der Rekenkamer toch op den duur zich onafhankelijk zullen gevoelen. Wat overigens moge zijn van politieke invloeden, welke zich evenzeer in het Kabinet van den Minister als in de Kamer doen gevoelen, spreker acht een college van 100 personen voor de benoeming uit den aard der zaak ongeschikt.

De heer de Louter wil op hetgeen door den heer Oppenheim is aangevoerd slechts dit antwoorden. Aan de provinciale en de gemeentelijke vertegenwoordiging is ook het bestuur opgedragen, dus daaruit vloeit voort, dat zij ook de rechtmatigheid der uitgaven hebben te beoordeelen. Vreest de heer Oppenheim verder voor de politieke invloeden die zich kunnen doen gelden in het kabinet van den Minister, spreker zou willen vragen, wat men ziet van de invloeden die zich doen gevoelen in de binnenkamers van de leden der Volksvertegenwoordiging.

De heer Willinge is niet overtuigd door de tegen het voorstel aangevoerde argumenten. Voor hem is het krachtigste argument daarvóór, dat de Tweede Kamer als college ongeschikt is over de geschiktheid der candidaten te oordeelen. Hij ziet dit oordeel veel liever in handen van de Regeering, die toch altijd verantwoordelijk blijft.

De heer Oppenheim meent dat tegen het door den heer de Louter aangevoerde argument nog wel iets kan worden ingebracht De heer de Louter maakt de tegenstelling tusschen regeling en bestuur, welke bij provincie en gemeente in een hand zijn, terwijl in den Staat wetgeving en uitvoerende macht zijn gescheiden. Volgens spreker is men hier echter op het gebied van de rechtspraak; bovendien is artikel 126 in 1887 uitdrukkelijk zoo geredigeerd, dat de Vertegenwoordiging juist ook de rechtmatigheid zou kunnen beoordeelen.

Wat de quaestie der politieke invloeden betreft, spreker heeft alleen daarom er op gewezen, dat ook de Regeering daarvoor

niet veilig is, omdat men altijd genegen is de fouten der Tweede Kamer te overdrijven en de Regeering te verheffen.
Daarbij komt nog, dat de bepaling eenmaal in de Grondwet staat. Werd zij geschrapt, dan zou dit volgens spreker een teruggang wezen.

Het voorstel wordt in stemming gebracht en met de stemmen van de heeren Fokker, de Louter en Willinge vóór, verworpen.

Aan de orde is Hoofdstuk VIII en wel in de eerste plaats het voorstel van den heer Oppenheim om in artikel 181 in plaats van „'s Lands" te lezen „'s Rijks."

Dit wordt zonder beraadslaging en stemming aangenomen.

Aan de orde zijn de artikelen 183 en 184.

Door den heer de Louter is voorgesteld deze te vervangen door het volgende: „De dienstplichtigen ter zee zijn bestemd om te dienen in en buiten Europa. De dienstplichtigen te land mogen niet dan krachtens eene wet naar de koloniën worden gezonden.

Door den heer Oppenheim om in beide artikelen de woorden: „en bezittingen" enz. tot en met „werelddeelen" te schrappen.

Dit laatste voorstel wordt als gevolg van vroegere beslissingen aangenomen.

De heer de Louter zijn voorstel verdedigende, herinnert er aan, dat in 1887 door de Regeering een dergelijk voorschrift was voorgesteld. Dit is echter verworpen ten gevolge van de onbekendheid met en de onverschilligheid voor onze koloniën. Zij worden niet beschouwd als „dochters van den huize".
Spreker meent, dat in de beslissing van de wetgevende macht voldoende waarborg is gelegen, dat van de bevoegdheid om de dienstplichtigen naar de koloniën te zenden geen misbruik zal worden gemaakt. Voor een groot deel vindt het verzet tegen het door hem gewilde zijn grond in dezelfde oorzaak als het vroegere verzet tegen den persoonlijken dienstplicht: de groote afkeer tegen den militairen dienst.

De heer Ruys de Beerenbrouck meent, dat de Tweede Kamer zich in 1887 terecht met groote meerderheid tegen het voorstel der Regeering heeft verzet. Dit geschiedde voornamelijk op physische gronden, daar men van oordeel was, dat jongelieden op den leeftijd waarop zij hier onder dienst komen niet mochten worden blootgesteld aan den militairen dienst in de koloniën, op meer gevorderden leeftijd kunnen de daaraan verbonden lichamelijke vermoeienissen beter worden doorstaan. Was dit toendertijd juist, dan geldt dit argument thans met nog meer kracht, nu de dienstplichtigen op jonger leeftijd onder de wapenen komen en door den korten diensttijd minder geoefend en gehard zijn om vermoeienissen te verdragen.
Spreker zou nog eerder te vinden zijn voor belastingverhooging om de kosten van een goed leger in onze koloniën te dekken, dan zich met dit voorstel te vereenigen.

De Voorzitter sluit zich aan bij hetgeen door den heer Ruys is aangevoerd. Het amendement-Reuther (het tegenwoordige artikel 184) is met 67 tegen 8 stemmen aangenomen en spreker gelooft dat een stemming thans niet anders zou uitvallen.
Een zeer groot bezwaar zou nog zijn, dat de diensttijd belangrijk er door zou worden verlengd. In Duitschland en Frankrijk wordt over den drukkenden last van den kolonialen dienst zeer geklaagd.

De heer Fokker zou, indien de last op de geheele natie drukte, niet zoo sterk tegen de voorgestelde bepaling opzien. Bij algemeenen dienstplicht zou het zoo erg niet zijn, doch nu zou het de toch reeds eenzijdige last op ongerechtvaardigde wijze vergrooten.

De heer Ruys de Beerenbrouck is van oordeel, dat werd de bepaling in de Grondwet opgenomen, zij toch een doode letter zou blijven, de tendenz om den diensttijd zoo kort mogelijk te maken, staat aan een dergelijken maatregel in den weg.

De heer de Louter is door de aangevoerde bezwaren niet in

zijne overtuiging geschokt. Dat de last op enkelen zou drukken beschouwt spreker als een argument voor zijn voorstel. Opneming van deze bepaling zou nieuwen drang uitoefenen tot invoering van den algemeenen dienstplicht, die toch in de toekomst ligt.

Dienstplicht en duur van den militairen dienst zijn bij de wet geregeld. De wet, die in een buitengewoon geval uitzending van dienstplichtigen naar de koloniën toestond, zou dus ook zonder bezwaar deze zaak in orde kunnen brengen.

Spreker meent, dat het verzet tegen het door hem gewilde voornamelijk voedsel vindt in de heerschende opvattingen ten aanzien van onze koloniën, die niet als kinderen des huizes worden beschouwd, maar als bezittingen die men desnoods kan opgeven.

De Voorzitter meent, dat er toch wel degelijk ernstige bezwaren tegen het voorstel zijn. De heer de Louter beroept zich op algemeenen dienstplicht, doch de last zou ook in dat geval ongelijk drukken. In tijd van oorlog zouden wij hier te lande geen krachten kunnen missen, in gewone tijden zoude slechts een deel der dienstplichtigen naar de koloniën worden gezonden en al hadden wij dan ook algemeenen dienstplicht, zoo zou het contingent voor de koloniën bestemd, toch door loting moeten worden aangewezen.

De heer Oppenheim gelooft niet, dat de bezwaren voortkomen uit een minder gevoel voor onze koloniën, als wel uit het Nederlandsche volkskarakter, dat zich verzet tegen alles wat naar militarisme zweemt, zoodat elke verzwaring van den militairen dienst steeds ernstigen tegenstand ontmoeten zal.

De heer de Louter erkent de juistheid dezer opmerking, doch blijft bij zijn gevoelen, dat de beschikking over de land- en zeemacht niet door de Grondwet moet worden belemmerd, zoodat wèl de wet, maar niet de Grondwet deze zaken moet regelen.

In stemming gebracht wordt het voorstel verworpen met de stem van den heer de Louter vóór.

Aan de orde is artikel 186.

Door den heer Oppenheim is voorgesteld het laatste lid tot een zelfstandig artikel te maken en te lezen:

„Of er oorlogsgevaar, in den zin waarin dit woord in de Grondwet en in de wetten des Rijks voorkomt, aanwezig is, beslist de Koning."

De Voorzitter vraagt of de onderscheiding tusschen Grondwet en wetten noodig is.

De heer Oppenheim wijst op art. 121, waaruit de tegenstelling volgt, terwijl in art. 129 dezelfde onderscheiding wordt gemaakt.

De Voorzitter acht de vermelding der Grondwet overbodig. Art. 151 spreekt wel is waar van oorlogsgevaar doch deze uitdrukking zal in hetzelfde verband wel in de dit zelfde artikel bedoelde wet of in een andere herhaald worden. In het eedsformulier van artikel 129 worden naar zijn meening alleen solemnitatis causa Grondwet en wetten afzonderlijk genoemd.

De heer Oppenheim is bereid zijn voorstel in te trekken.

De heer Willinge zou de bepaling ten aanzien van de Grondwet willen opnemen, doch ze met betrekking tot de wetten willen schrappen. Hij zou de zaak niet voor alle toekomstige wetten willen vastleggen. Zou het in sommige gevallen niet kunnen voorkomen, dat men de beslissing aan een ander dan den Koning zou willen geven?

De heer Oppenheim merkt op, dat dit tot moeilijkheden zal leiden. Hij meent, dat het criterium van oorlogsgevaar moeilijk in de wet is te omschrijven.

De Voorzitter kan zich bezwaarlijk voorstellen, dat men de beslissing aan een ander dan den Koning zal willen opdragen. Ook zou het hem vreemd voorkomen de beslissing wel aan den Koning te geven in gevallen waar het bijv. de toepassing van artikel 151 en 152 der Grondwet geldt en niet in andere gevallen.

Ook den heer DE LOUTER komt het ondenkbaar voor, dat de beslissing aan een ander zou worden opgedragen. Hij acht het een quaestie van levensbelang, dat eens vooral door de Grondwet wordt uitgemaakt *wie* en wie ook *alleen* dit kan beslissen. Het opperen van het denkbeeld is voor spreker een nieuw bewijs voor ons antimilitaristisch karakter.

De heer WILLINGE meent, dat de heer DE LOUTER de zaak wel wat hoog opneemt. Spreker heeft het denkbeeld slechts geopperd; voor zich zelf weet hij slechts niet of er zich geen gevallen zouden kunnen voordoen, waarin men de beslissing liever in andere handen zou leggen dan die van de Kroon.

De VOORZITTER zou dan willen voorstellen deze zaak aan te houden.

De heer FOKKER vraagt of men dan ook niet nader zou overwegen het derde lid te schrappen. Hij meent dat dit lid iets inhoudt, dat van zelf spreekt.

De VOORZITTER acht het altijd eenigszins bedenkelijk een bestaande bepaling te schrappen, al meent men ook dat zij overbodig is.

De heer DE SAVORNIN LOHMAN zich hierbij aansluitende merkt op, dat de tweede alinea een negatieve bepaling inhoudt en dat de derde slechts in schijn een uitzondering maakt.

Besloten wordt het artikel bij de tweede lezing nader te overwegen.

Aan de orde is artikel 187.

Door den heer OPPENHEIM is voorgesteld aan het artikel een nieuw lid toe te voegen, luidende:

„Het voortduren van den staat van oorlog of beleg vereischt, behoudens de uitzondering door de wet bepaald, bekrachtiging door de wet. Te dien einde roept de Koning de Staten-Generaal zoo spoedig mogelijk bijeen."

De heer FOKKER merkt op, dat deze quaestie reeds in de wet van 1899 is uitgemaakt. Hij vraagt thans — evenals hem is tegemoet gevoerd, toen hij het denkbeeld besprak om in art. 144 uit te maken, dat de wet regeling bij gemeentelijke verordening kan voorschrijven, — of het nog wel noodig is deze bepaling in de Grondwet op te nemen.

De heer OPPENHEIM meent, dat dit wel wenschelijk is. De Staatscommissie had haar in haar ontwerp opgenomen en door den VOORZITTER is ook bij de behandeling een amendement daartoe voorgesteld.

De VOORZITTER acht ook de opneming gewenscht. Hij vraagt den heer OPPENHEIM echter of deze de bepaling niet heeft aangevuld.

De heer OPPENHEIM antwoordt bevestigend. Hij heeft de woorden „behoudens de uitzondering door de wet bepaald" ingelascht, omdat de wet reeds een uitzondering maakt.

De VOORZITTER zou dan in plaats van „uitzondering", „uitzonderingen" willen lezen.

Aldus wordt besloten en het voorstel zonder stemming aangenomen.

Hierop wordt de vergadering verdaagd tot den volgenden morgen te $10^1/_2$ uur.

Aldus goedgekeurd in de bijeenkomst van October 1906.

Ubb de Beaufort